

D E
LUCHTENDE FACKEL
VAN HET
ITALIAENS
BOECK-HOUDEN,

Handelende van de
Compagnie - handel.

Het derde deel deses Boecks,

DOOR
DAVID KOCK
van Enckhuysen.

DEN TWEEDEN DRUCK,

~~Den nieuwen~~ van alle fouten en misstellingen gecorrigeert/ en gesup-
bert/ en na de hedendaeghe Negotie gestelt/

DOOR
B. H. Geestevelt, Boeckhouder.

AMSTERDAM.

Gedrukt by de Weduwe van Theunis Jacobsz. Boeckver-
koopster/ op 't Water/ in de Loos - Man.

**BLAD VAN DE ECONOMISCHE
FACULTEIT AAN DE
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM**

REDACTIE

Pieter Boot
Adriaan Dorresteyn
Harko van den Hende
Joke Jansen Schoonhoven
Jos Jongstra
Marcel Klopper
Herman P. Kreulen
Marcel Michelson
Ruurd Mulder

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525 24 97
1011 NH Amsterdam

ADRESWIJZIGINGEN:
Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23

REACTIES

De redactie stelt zich open voor reacties,
behoudt zich echter het recht voor deze in
te korten

In dit nummer wordt als tweede in de serie aandacht besteed aan vakgroep vier, bedrijfsinformatica en accountancy. Dat deze vakgroep bol staat van de hoogleraren die in deeltijd hun universitaire werk verrichten mag bekend worden verondersteld. Waar het andere deel van de tijd onder andere aan besteed wordt, wordt ons bij tijd en wijle via de dagbladen meegedeeld. Zo reageerde Professor Dr. A.J. Bindenga nogal ongerust op het via de affaire Van Dien, DNB en de Tilburgse intrekken van het al dan niet vanzelfsprekende zwijgrecht (of zwijgplicht) van de accountants. In de volgende Rostra zal hier het een en ander over verschijnen.

Dat diezelfde hoogleraren ook aardig bezeten zijn van hun werk op de faculteit zal minder bekend zijn. Professor E.J. Joëls (geen familie van Billy) is als buitengewoon hoogleraar verbonden aan de afdelingen Bestuurlijke informatie verzorging en informatie technologie, kortweg BIVIT, en de Comptabele afdeling. Daar de goede man de leeftijd van de wijzen en bevooroordeelden bereikte, hij werd vijfenzestig, was het volgens de nieuwe richtlijnen van de waarschijnlijk iets jongere minister van onderwijs noodzakelijk dat onze parttimer het facultaire deel van zijn tijd anders ging besteden. Hij moest dus stoppen met het geven van colleges BIVIT-klein. Echter, Joëls werd hels, trok zich niets van de nieuwe richtlijnen aan, verkondigde dat hij gewoon les ging geven, kreeg het bestuur achter zich en begon in september inderdaad met de colleges BIVIT-klein. Echter Joëls hiëld geen rekening met Deëttman. Deze floot de ongehoorzame vijfenzestiger terug en de studenten bleven zoals gewoonlijk met de panne zitten: Midden in een trimester met een half vak waarin je geen tentamen kunt doen en bovendien te laat om nog een ander vak te gaan volgen.

Via een lapregeling blijkt half november een en ander toch teruggedraaid te zijn: Joëls gaat weer doceren en iedereen is weer tevreden.

ADVERTENTIES

Bij voorkeur schriftelijk op bovenstaand
adres.
Of telefonisch:
020 - 525 24 97
020 - 73 51 71

Rostra verschijnt gemiddeld acht keer per
jaar in een oplage van 2500 ex.

COVER

Dick van Hell

DRUK

Drukkerij Kaal bv
Nieuwe Herengracht 61

INHOUD

4x vakgroep vier. MK	pag. 3
Interview met prof. van Winden. JJS, RM	pag. 5
recensie. JJ	pag. 7
Interview met prof. Kessler. HvdH	pag. 8
Ecoline. Steven Adolf	pag. 10
John Stuart Mill. RM	pag. 11
Deregulering. Herman Prakke, Roelof Stapel	pag. 12
Economische hervormingen in Polen. PB	pag. 13
Raadsels. Rick le Roy	pag. 15

4x Vakgroep IV

Na de uitvoerige bespreking in het vorige nummer van het wel en wee van de Micro-vakgroep, lieten we ons ditmaal ontbieden bij de vakgroep bekend als Vakgroep IV. Even leek het alsof deze alleen in naam bestond en wetenschappelijk personeel ontbrak. Een kort gesprek met de secretaresse, mevrouw A. van der Horst, verklaarde echter alles.

Na twee weken lang tevergeefs aankloppen en telefoneren bij diverse leden van het wetenschappelijk personeel besloten we de secretaresse te raadplegen. Hier kwam ons ter ore dat de wetenschappelijke staf voor het grootste deel uit part-timers bestaat, die in de meeste gevallen alleen op vrijdag aanwezig zijn. Gewapend met deze informatie togen we opnieuw op pad en ontmoetten binnen de vakgroep een grote bereidheid ons te woord te staan.

Vakgroep IV is één van de meest uitzonderlijke vakgroepen die onze faculteit kent. Niet alleen door haar op het eerste gezicht slechte bereikbaarheid en door het feit dat zij slechts buitengewone hoogleraren heeft (vijf in totaal), maar vooral door haar ongewone structuur. De vakgroep heeft namelijk vier takken, die min of meer onafhankelijk van elkaar zijn, te weten: de afdeling BIVIT (bestuurlijke informatieverzorging en informatietechnologie), de comptabele afdeling, de afdeling Informatica en de Accountancy-afdeling.

De vierledige structuur

De op het eerste gezicht merkwaardige samenstelling van de vakgroep valt te verklaren uit haar geschiedenis. Deze begint in 1972 bij de invoering van de WUB. De voorbereiding voor de indeling in het huidige vakgroepenbestand geschiedde door dr. Duisenberg en drs. Halberstadt. Daarbij sloten zij zoveel mogelijk aan op de bestaande leerstoelenstructuur, waarin ongeveer evenveel leerstoelen voor algemene economie en bedrijfseconomie aanwezig waren. Wat na de invoering van de WUB Vakgroep IV zou worden, was voor 1972 de post-doctorale Accountancy-opleiding. Deze bestond uit twee delen, de Administratieve Organisatie (A.O.) en de leer van de Accountantscontrole. In de tijd vlak voor het ontstaan van Vakgroep IV verliet Prof. van Rietschoten de faculteit. Voor hem kwamen er per saldo drie in de plaats.

Eén van hen was Prof. Starreveld, die een grote invloed op Administratieve Organisatie, het huidige BIVIT, zou hebben. Hij maakte dit een onderdeel van het doctoraalkpakket, hetgeen leidde tot een verkorting van de post-doctorale Accountancy-opleiding.

In dezelfde periode ging Prof. van der Schroeff, onder wie de comptabele afdeling ressorteerde, met emeritaat. Eerdergenoemde Prof. Starreveld nam zijn plaats in als kroondocent van de comptabele afdeling, waardoor deze na invoering van de WUB in dezelfde vakgroep terecht kwam als Accountancy.

Op soortgelijke wijze is de Informatica onderdeel van Vakgroep IV geworden. Prof. Frielink werd aangetrokken om, naast Accountancy, dit in die tijd nog onderontwikkelde vak te doceren, waarmee de gediversificeerde opbouw van de vakgroep voltooid werd.

De comptabele afdeling

Prof. Starreveld, die deze afdeling een tijdje onder zijn hoede had, is later opgevolgd door Prof. Joëls, die dit jaar is opgestapt. Daar de plaats van Prof. Joëls niet is opgevuld, bestaat er op dit moment een afdelingssamenstelling, die strijdig is met de WUB. Hierin is immers verplicht gesteld dat medewerkers in tijdelijke dienst onder toezicht van een hoogleraar en medewerkers met een vaste aanstelling in samenwerking met een kroondocent hun taak verrichten. ('In samenwerking met' hield niet altijd in dat het overleg optimaal was.)

Gelijktijdig met dr. Koopman verliet een andere medewerker van de comptabele afdeling, drs. L. van der Bergh, de faculteit. Deze vacatures zijn ook nog niet ingevuld, waardoor er voor de overige 'boekhouders' weinig tijd overblijft om naast hun uitgebreide onderwijs- en beheerstaak veel aandacht aan onderzoek te schenken. Van de buitengewone hoogleraren van de andere afdelingen kun je niet verwachten dat zij én onderwijs geven én onderzoek doen én beheerstaken uitvoeren. Toch wordt de publicatienorm over het algemeen wel gehaald, maar promoties zitten er op de korte termijn zeker niet in.

Prof. De Mare en drs. Woudhuysen zijn het in deze dan ook roerend met elkaar eens. Ze vinden beiden dat men het totale aantal formatieplaatsen afwegen moet tegen de totale output en dat de vakgroep onderling moet beslissen hoe de verschillende taken verdeeld worden, waarbij gelet wordt op ieders bekwaamheden. Een tweede argument is dat een dergelijke taakverdeling in andere landen wel gebruikelijk is.

Inkrimpen

De duur van het onderwijs in het boekhouden is in de loop der jaren flink ingekort. Het werd pas een verplicht vak in de propedeuse in

Constructies die op gespannen voet met de wet staan behoren in de geschiedenis van Vakgroep IV niet tot de uitzonderingsgevallen. De vorige voorzitter van het vakgroepbestuur, dr. C.A. Koopman, was bijvoorbeeld geen hoogleraar. Hoewel de WUB ook dit niet toelaat, bleek het in de praktijk een ideale oplossing te zijn. Buitengewone hoogleraren zijn niet te allen tijde bereikbaar, terwijl dit voor het vakgroepbestuur, indien niet noodzakelijk, in ieder geval heel wenselijk is. (Over dr. Koopman zal in een komende Rostra een artikel komen.)

1969; daarvoor was het bezit van het praktijkdiploma boekhouden ingangseis voor de economiestudie. Het boekhoudkundig onderwijs in de propedeuse is daarom geënt op het praktijkdiploma, dat echter een veel breder terrein bestrijkt. De tijd die men in de propedeuse aan boekhouden besteedt, is teruggebracht van vijf trimesters in 1969 tot één blok in de tweefasenstructuur. Woudhuysen is het hier niet mee eens. Hij stelt dat boekhouden een technische vaardigheid is, te vergelijken met pianospelen of autorijden, die men zich slechts in veel langere tijd dan tien weken

'goed eigen kan maken. Het zou naar zijn mening didactisch verantwoord zijn het propedeutisch programma uit te spreiden over twee trimesters, waarbij er evenredig minder uren gegeven worden, en hetzelfde te doen met een ander technisch vak, bijvoorbeeld wiskunde.

Voortgezet boekhouden behoorde voor de WUB niet tot het studieprogramma, maar was ingangseis voor de Accountancy- en lerarenopleiding. Na de WUB is het, in het kader van de vrije studierichting, een 'menu à la carte', als keuzevak gedoceerd. Voor voortgezet boekhouden geldt in principe hetzelfde als voor propedeutisch boekhouden. Het programma moet in een te korte tijd worden afgewerkt. Bij voortgezet boekhouden heeft men dit bezwaar gedeeltelijk kunnen overwinnen, daar dit uit twee delen bestaat, nl. boekhouden en financiële rekenkunde. Beide onderdelen worden in een cursus gegeven.

Over de toekomstige inrichting van het door Van den Bergh opgezette computerprakticum wordt op het ogenblik gediscussieerd. Moet de programmeertaal Basic blijven of Pascal worden? Moet wellicht het practicum als workshop worden voortgezet al of niet geïntegreerd met boekhouden? Is oefening van programmeren nog wel gewenst in het kader van de boekhoudcolleges of moet worden volstaan met gebruikersvriendelijke programma's? Vucalc bijvoorbeeld? Woudhuyzen geeft overigens de voorkeur aan workshops.

BIVIT

Dit vak mag zich in een veel geringere bekendheid onder studenten verheugen dan boekhouden en Informatica. De reden ligt voor de hand: het komt pas in een latere studiefase om de hoek kijken. BIVIT is door Prof. Starreveld ontwikkeld en in de doctoraalfase getrokken, omdat het niet alleen nuttig bleek voor accountants, maar ook voor bedrijfseconomen.

Het is een integrerend vak voor wat bij Kostprijs, Financiering, Marketing, Waarde en Winst en Interne Organisatie wordt gedoceerd. Hierin wordt getracht duidelijk te maken hoe je gestructureerde informatie, noodzakelijk om een bedrijf soepel te laten draaien, tijdig en betrouwbaar op tafel krijgt.

Er bestaan twee varianten waarin onderwijs wordt gegeven door Prof. De Mare, het enige lid dat de afdeling rijk is, te weten BIVIT AC & BI. In het kleine alternatief worden alleen de grondslagen van de theorie van de informatiebehoefte en -voorziening behandeld, terwijl het in de grote vorm, die verplicht is voor een toekomstige accountant, eveneens de toepassingen laat zien.

voorbeelden. Hun onderzoekswerkzaamheden verrichten de accountancyhoogleraren voor een belangrijk deel in het verband van het Limperg instituut. Dit instituut werd in 1974 opgericht op initiatief van onze faculteit en is thans een interuniversitair instituut voor accountancy.

Informatica

Voor economen, die zich wat meer willen oriënteren op het computergebruik is er een Informaticatak, waar sinds kort een nieuwe hoogleraar, Prof. Maes, is aangesteld. Aan hem is onlangs in Rostra een uitvoerig interview gewijd (Rostra 106), reden voor ons om niet al te diepgaand op deze afdeling in te gaan.

Toch nog enkele kanttekeningen over deze snelgroeende tak van afdeling IV. Maes is buitengewoon hoogleraar met een aanstelling van 0,9 formatieplaats. Behalve aan onze faculteit, is hij ook benoemd op de wis- en natuurkunde faculteit, waar het programmeren zelf een belangrijke plaats inneemt. Informatica bij economie houdt vooral in leren omgaan met de beschikbare soft- en hardware. Ook voor deze afdeling geldt dat onderwijs een groot beslag legt op de beschikbare tijd. Daarbij komt nog dat dit vakgebied een stormachtige ontwikkeling doormaakt, zowel in de praktijk als de theorie, die steeds geavanceerder wordt.

Eenzelfde ontwikkeling maakt het aantal studenten door dat Informatica loopt. Naar onze mening zou men zich daarom kunnen afvragen of Informatica niet een zelfstandige vakgroep moet worden, eventueel samen met BIVIT. Vooral nu Accountancy in de tweefasenstructuur misschien een beroepsopleiding in de tweede fase gaat vormen, waarna boekhouden terecht zou kunnen komen waar het hoort; bij Vakgroep III.

MK

Accountancy

Voor een afgestudeerd econoom, die naast BIVIT-groot nog allerlei andere vakken gelopen heeft, bestaat de mogelijkheid de postdoctorale accountantsopleiding te volgen. Vaak wordt dit gecombineerd met werkzaamheden op een accountantskantoor of bij een interne accountantsdienst. Want alleen met theoretische kennis kan bij de opleiding tot registre-accountant niet worden volstaan. Aanvullende praktische vaardigheden zijn van grote betekenis.

Om dit mogelijk te maken zijn alle colleges geconcentreerd op de vrijdag. Zij worden gegeven in het vak Leer van de accountantscontrole, waarbij de algemene grondslagen en de techniek van de accountantscontrole worden behandeld alsmede de uitwerking van vraagstukken. Hoewel de opleiding erg praktijkgericht is, kan men op de universiteit de realiteit slechts benaderen. Daarom is het volgens De Mare belangrijk voor studenten dat hoogleraren Accountancy met één been in de accountantspraktijk staan. Indien dit niet zo zou zijn, krijg je professoren die hun theorieën illustreren met altijd dezelfde verouderde

Mannen met baarden, die varen mee

Drie mannen met baarden. Onbelangrijke, maar zo op het eerste gezicht opvallende kenmerken van de drie nieuwe professoren die Rostra dit jaar interviewde. De bedoeling van deze vraaggesprekken is uiteraard om juist verder te gaan dan deze indruk op het eerste gezicht. Bij het interview met de heer F. van Winden, sinds 1 september professor Openbare Financiën bij de vakgroep micro-economie, is ons het volgende overkomen: we kunnen onze lezers meer vertellen over het vakgebied dan over de man erachter. Degenen die hoopten via het faculteitsblad te horen wat de favoriete sport is van de heer van Winden, naar welke muziek hij graag luistert of hoeveel hij verdient, komen bedrogen uit. Het laatste wist hij zelf niet en de andere zaken zijn we eenvoudig vergeten te vragen. Wel weten we hoe hij aankijkt tegen de overheid, de collectieve sector, verschillende onderzoeksmethoden en onderwijs.

Nu is dit alles niet zo verwonderlijk. Een eerste kennismaking voor de studenten met professor van Winden was zijn optreden op de miljoenennotadag, waarbij volgens sommigen wat lastige, zo niet te lange formules, op het bord verschenen.

Van Winden wilde zelf tijdens het interview ook graag de indruk wegnemen dat zijn aanpak van het vak een 'erg theoretische, wiskundige, moeilijke ja zelfs afschrikwekkende' zou zijn. Rostra was benieuwd wat hij van plan is de studenten voor te leggen. Oordeelt u zelf!

Wat intrigeert professor van Winden in de economie van de collectieve sector?

"De activiteiten van de overheid hebben te maken met 70% van het nationaal inkomen. Een zeer belangrijke factor in de economie." Wat hem vooral boeit is het gedrag van mensen bij de overheid:

"Dit aspect heeft in het verleden te weinig aandacht gekregen. Ik ben er een voorstander van heel nuchter tegen de overheid aan te

kijken. Je moet de overheid zien als een organisatie van gewone mensen. Daarom is het niet juist te starten met verheven denkbeelden over een overheid die altijd het goede met ons voorheeft. We moeten proberen na te gaan onder wat voor omstandigheden je zou mogen verwachten dat de overheid iets doet. Waar streven de politici naar, waar streven de ambtenaren naar, wat zijn hun belangen en welke restricties liggen er op hun gedrag?"

Restricties en belangen, sleutelwoorden in het gesprek over het vakgebied Openbare Financiën.

"Een ambtenaar zal anders staan tegenover het inkrimpen van de collectieve sector dan een werknemer in de particuliere sector. Kijk bijvoorbeeld naar het verschil van opvatting dat zichtbaar wordt tussen industriebonden en ambtenarenbonden. Dan merk je dat de mensen anders aankijken tegen de collectieve sector. Je werkgelegenheid zal maar in die sfeer liggen. Je kunt het dan wel eens zijn met iemand anders, dat bijvoorbeeld de efficiën-

tie geweld wordt aangedaan bij verdere uitbreiding van de collectieve sector, maar je vreest misschien wel op straat te zullen komen te staan als het niet gebeurt."

Bij de belangen van mensen speelt het tijdsaspect een belangrijke rol, dat zeker niet vergeten moet worden bij de bestudering van gedrag.

"Mensen denken vaak op korte termijn en dan liggen de zaken heel anders dan wanneer je het op een langere termijn bekijkt. Op de langere termijn zou misschien ook die ambtenaar er voordeel bij kunnen hebben als de collectieve sector zou inkrimpen. Mogelijke positieve effecten op belastingniveau en sociale premies zijn ook in zijn belang."

Met andere woorden, vat Van Winden samen, is het interessant en belangrijk te weten wat de preferenties van de mensen zijn én op welke termijn ze denken. Daarbij is het onderzoek naar preferenties niet alleen belangrijk om het gedrag van de overheid te begrijpen, maar ook om te ontdekken wat de preferenties zijn van de mensen ten aanzien van de overheidsgoederen. Hoe waarderen ze de diensten én de kosten die daartegenover staan?

"Mensen maken die preferenties voor de collectieve sector nogal eens niet duidelijk omdat ze dat in hun voordeel achten. Het zogenaamde 'freerider' probleem, zoals u wellicht weet."

Als je zegt dat in het politieke proces belangen en invloed van mensen meespelen dan heb je, volgens Van Winden, twee aangrijpingspunten, die de gang van dat proces beïnvloeden:

"Je kunt met kennis inzake de belangen en restricties, die een rol spelen, informatie overbrengen. Iemand kan wel denken, dat hij zijn doel zal bereiken, maar dat kan best eens niet kloppen. Een economisch adviseur van

de regering, van vakbonden of welke belangengroep dan ook, kan proberen te laten zien langs welke weg de betrokkenen hun belangen waarschijnlijk veel beter kunnen behartigen. In Amerika heb je bedrijven, die zich bezig houden met het adviseren van andere ondernemingen op het gebied van lobbyen. Zij houden zich in feite bezig met iets dat economen ook zouden kunnen doen. Zij onderkennen, dat belangen en invloed een rol spelen bij de overheid. Wil je bijvoorbeeld, dat jou produkten beschermd worden tegen import uit Japan, dan moet je bepaalde politieke kanalen volgen, bepaalde senatoren benaderen en mensen op bepaalde plaatsen inzetten."

"Elke economiestudent komt de overheid in de meest simpele economische modellen van de theorie tegen. De invalshoek van de economie van de collectieve sector bij de bestudering van overheidsbeleid verschilt met die van de bekende benadering in de Macroeconomie. De Macro-economie kijkt naar de effecten van beleid op de economie, wij moeten met name onderzoeken waarom de overheid een bepaalde beleidsvorm kiest. Beide invalshoeken zijn overigens belangrijk."

Hoe zien de onderzoeksmethoden naar het gedrag van de overheid er uit?

Er zijn veel aspecten, verzekert Van Winden ons haastig, van het vak die volstrekt geen wiskunde vereisen. Bij de beschrijving van de verschillende instrumenten in het kader van de Openbare Financiën, de structuur van de overheidsorganisatie, het tot stand komen van beslissingen..., "komt geen wiskunde aan te pas."

"Het is niet zo dat je persé modellen nodig hebt om een idee te krijgen van het vakgebied, maar als je dieper op het gedrag van de overheid wilt ingaan - een uitdaging van iedere student - zoals ook in geval van het consumenten- en producentengedrag, kom je vroeg of laat op modellen terecht. De kwantificering werkt verhelderend."

De indruk van zwaar theoretisch, wiskundig onderwijs is onterecht?

"Natuurlijk zal ik in het pakket, dat we studenten aanbieden geen zaken opnemen, waarvan ik weet dat zij niet aansluiten op aanwezig te achten kennis. Dat heeft geen enkele zin. Wiskundige modellen zijn juist instrumenten, dus moet het gebruik ervan ergens toe leiden. Een student is een econoom in opleiding en hoeft niet alles te kunnen begrijpen wat een afgestudeerd econoom met onderzoekservaring onder de knie heeft."

Zoals in de Folia vermeld is, zal dit jaar het vak Openbare Financiën voor het eerst gesplitst zijn in twee varianten, een bedrijfseconomische en een algemeen economische. Bij de bedrijfseconomische variant, die in het tweede trimester zal worden aangeboden, zal de literatuur bestaan uit een algemeen deel en een reader met specifieke onderwerpen. Het algemene deel omvat, naast collegestof en Miljoenennota, onderdelen van het leer-

boek van C. Goedhart, 'Hoofdpijnen van de leer der openbare financiën' en het boek van R. Musgrave en P. Musgrave, 'Public finance in theory and practice.'

In de reader komen de volgende onderwerpen aan de orde: verklaringen van het overheidsgedrag, management van de collectieve sector (w.o. begrotingsbeleid, produktiviteit van de overheid, besluitvormingsstructuur van de collectieve sector), Rijk en lagere overheid, overheid en bedrijfsleven (w.o. de regulering, steunverlening).

"De gedragsrelaties binnen het probleemgebied zijn ingewikkeld. Je hebt in geval van de overheid te maken met een ontzettend complexe organisatie. Het is mogelijk om daar een 'verbaal model' van te maken; analyseren met behulp van woorden hoe het gedrag van de overheid eruit ziet en wat de effecten daarvan weer zijn op de particuliere sector. Maar mijn stelling is dat als je ver wilt gaan in die analyse het al heel snel te moeilijk gaat worden. Als effecten tegen elkaar in gaan werken weet je niet wat de uitkomst zal zijn. Wellicht heb je die uitkomst nodig om iets anders te bestuderen. De enige weg die je dan nog rest is de wiskundige aanpak. De wiskunde als instrument, omdat er geen betere methode is om de problemen te analyseren."

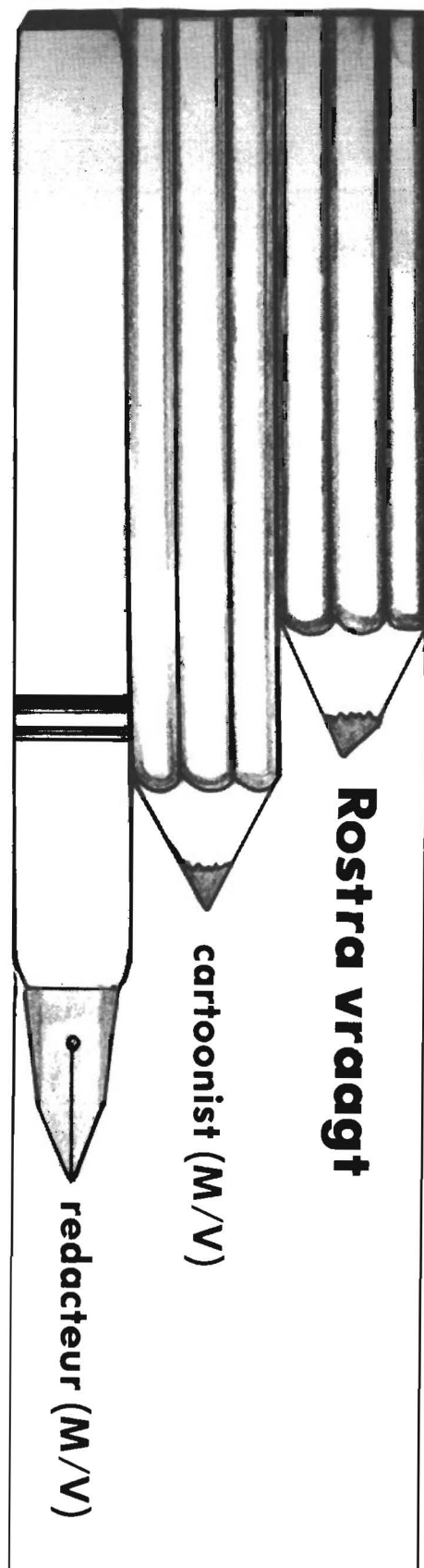
Van een hoogleraar met de economie van de collectieve sector als vakgebied willen we natuurlijk ook een mening horen over actuele problemen.

Friedman heeft gesteld, dat de collectieve sector niet meer dan 60% van het nationaal inkomen mag zijn. Gelooft Van Winden in normen voor de omvang van de collectieve sector?

"Flauwekul! Dat kun je zo niet stellen. Vlak na de oorlog heeft Colin Clark ook al eens een norm gesteld van 25%. Theoretisch is het echter volstrekt denkbaar, dat je zelfs tot 90% komt. Of je de collectieve sector te groot vindt, hangt van je belangen af. Wel is het zo, dat de overheid een grote organisatie is. Bij elke grote organisatie krijg je zogenaamde 'red tape', bij een bedrijf als Philips even goed. In die zin moet je ontzettend uitkijken met het laten toenemen van de overheidssector."

De politieke keuzen, die op het moment gemaakt worden - 3½ % korting op ambtenarsalarissen en uitkeringen - keurt Van Winden dat goed?

"Ik vind de manier, waarop dat gedaan is niet juist. Ik ben geen voorstander van het onderscheid, dat hier gemaakt wordt tussen verschillende groepen. Als het zo is, dat de ambtenaren meer moeten inleveren dan de werknemers in de particuliere sector, omdat ze er zo veel rianter voorstaan, dan kan ik er achter staan. Maar pakketvergelijking om dit aan te tonen heeft, ondanks aandringen van de vakbond, nooit plaatsgevonden. Wanneer mensen dan de straat opgaan tegen dergelijke politieke keuzen, kan ik me dat heel goed voorstellen."

Vraag je je af hoeveel tijd het kost om mee te werken aan het tot stand komen van het faculteitsblad, hoe je het kunt inpassen in je studie of hoe de algemene gang van zaken is bij Rostra? Kom het vragen!

Je bent altijd welkom op kamer 1339 (tel: 5252497). In het geval dat je niemand van ons aantreft, laat dan een briefje achter bij de portier in ons postvak met je naam, adres en telefoonnummer. We nemen dan zo snel mogelijk contact met je op.

JJS,RM

Recht voor zijn economische raap

Recensie van 'De juridische organisatie van de onderneming' door C. Boukema en A. Dorresteyn.

Twee heren aan onze faculteit kunnen weer opgelucht adem halen. Een beneden-norm brief zoals hun collega tijdens haar promotie-receptie kreeg zullen ze voorlopig niet ontvangen. In de zomer verscheen namelijk een boek van hun hand. Een bijzonder boek. Want bedoeld voor economen is het geschreven door twee niet-economen. De laatste twee mannelijke vertegenwoordigers van een misschien wel uitstervend ras aan onze faculteit: de juristen Cees Boukema en Adriaan Dorresteyn.

Afzichtelijk paars voor zestig piek

'De juridische organisatie van de onderneming' is verschenen als nummer 21 in de fiscale studieresie. Dat het hier een boek betreft van twee juristen zonder blijkbaar een gedegen commercieel economische achtergrond blijkt meteen uit het uiterlijk en de prijs van het boek. Het in een afzichtelijk paars uitgevoerd werk van bijna tweehonderd pagina's kost een kleine zestig gulden. Nou kan me dat eerste gestolen worden en zit ik als recensent ook niet zo met de prijs. (Het grote voordeel van recensenten: een gratis volle boekenkast.) Maar zestig piek is voor een gemiddelde beursstudent toch een niet gering bedrag, ook niet na de SEF 10%-korting.

Bevooroordeeld

Belangrijker dan dit alles is vanzelfsprekend de inhoud. Nu moet allereerst gezegd worden dat de recensent niet onbevooroordeeld aan het lezen is begonnen. Ten eerste is een van de schrijvers reeds gedurende twee jaar een zeer gewaardeerd lid van de redactie van dit blad. Ten tweede heeft ondergetekende vorig jaar een moeizaam tentamen afgelegd met als literatuur onder andere een syllabus die in herschreven vorm tot het zojuist verschenen boek is geworden. Deze omstandigheden hebben echter alleen maar kennisverruimend gewerkt, zodat een alleen maar diepere en objectievere beoordeling mogelijk is geworden.

Verademing

Nu dan de inhoud. Studenten die in de keuzegedeelten van hun studie ook daadwerkelijk van deze keuzemogelijkheden gebruik gemaakt hebben door bijvoorbeeld een C-vak te kiezen hebben zich er al veelvuldig aan geërgerd. Zo gauw je de sociologische, psychologische of juridische kanten van de economische wetenschap wil gaan bestuderen, dien je je door pagina's onbegrijpelijk vakjargon heen te werken. Berucht bij bedrijfseconomen is bijvoorbeeld het strategieboek van Snellen. Het is om die reden alleen al een verademing om in het boek van Boukema en Dorresteyn te gaan lezen.

In een overzichtelijke lay-out wordt in korte zinnen in helder Nederlands juridische begrippen als onderneming, juridische organisatie, vermogen en zeggenschapsverhoudingen uitgelegd. Je wordt niet meteen doodgelooid met allerlei verwijzingen naar artikel zoveel van boek 2 BW. In het middengedeelte, waarin de samenwerkingsovereen-

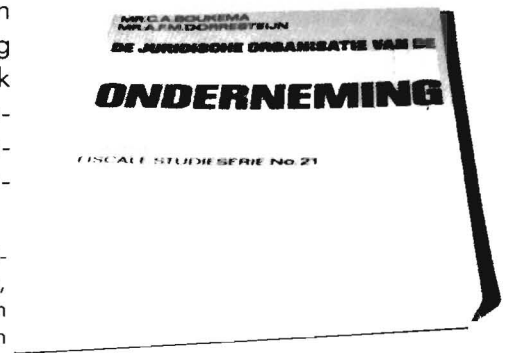
komsten behandeld worden, wordt het juridisch jargon weliswaar wat meer toegepast, maar je kan nu eenmaal geen timmerman worden zonder te weten wat een verzonken bolkop is.

De juridische organisatie

Het onderwerp, de juridische organisatie van de onderneming, duidt op de wijze waarop bevoegdheden binnen de onderneming zijn verdeeld. Het ondernemingsbegrip wordt hierbij zeer ruim gezien. Hieronder vallen zowel de advocatenpraktijk, de aannemersmaatschappij als bijvoorbeeld de ideologische stichtingen. Opvallend zijn de subtiële verschillen in definiëring van het begrip onderneming in dit boek en in het boek 'Inleiding bedrijfsrecht' van dezelfde Boukema maar nu in samenwerking met Wouters. Is in het laatstgenoemde boek nog sprake van een onderneming als organisatie van mensen en *middelen* gericht op het verwerven van een duurzaam inkomen *voor de bij die organisatie betrokken rechtssubjecten*, in het laatstverschenen boek zijn de middelen *kapitaal* *mid-* *delen* geworden en wordt het inkomen alleen nog maar verworven voor rechtssubjecten *in dienst van de onderneming*. Zout op eenslak of weloverwogen beperking? Binnen ondernemingen worden besluiten genomen en rechtshandelingen verricht namens die onderneming. Wie hiertoe bevoegd zijn wordt nu bepaald door de juridische organisatie. Deze bevoegdheidsverdeling wordt door drie zaken bepaald: de rechtsvorm (NV, Vof), verschillende wetten die op de onderneming van toepassing zijn; op de onderneming als arbeidsorganisatie (WOR, Arbo-wet) en door de statuten, reglementen en overeenkomsten.

Complicaties

Doordat de keuze van de rechtsvorm in principe vrij is voor de ondernemer is de juridische organisatie niet gebonden aan de economische activiteit, de grootte of aan enig ander uiterlijk kenmerk van de onderneming. Bovendien zit de onderneming niet vast aan een eenmaal gekozen rechtsvorm: deze is te allen tijde om te zetten in een andere. Daarbij komt dat de formele verdeling van de bevoegdheden, niet hoeft overeen te komen met de feitelijke situatie. Tot welke complicaties dit alles kan leiden kunnen we regelmatig uit de dagelijkse actualiteit vernemen. Het malafide gekonkel met al dan niet lege BV's, de sterfhuisconstructie en andere fiscale schijn-

Boukema, C.A. en Dorresteyn, A.F.M. - "De Juridische organisatie van de onderneming", Kluwer fl. 53,00

bewegingen. In het meest interessante, laatste deel van het boek behandelen de schrijvers enige hierdoor afwijkende constructies van de basisvarianten.

Basisvarianten

De behandeling van deze basisvarianten vormt het grote middenstuk van het boek. Hier wordt een compleet uitgewerkt overzicht gegeven van de verschillende rechtsvormen. Niet alleen de rechtspersonen (de vereniging, de NV, BV) maar ook de eenmanszaak

en de samenwerkingsovereenkomsten (de vennootschap onder firma, de commanditaire vennootschap en de maatschap). Enige vennootschappelijke voorkennis is hierbij wel gewenst. Hierna komen achtereenvolgens het enquêterecht, de ondernemingsraad en de jaarrekening aan de orde. Helaas wordt de Arbo-wet maar zeer summier behandeld. Als ontwikkeling die in de toekomst mogelijk een vrij grote invloed kunnen hebben op de juridische organisatie zou een uitgebreidere paragraaf niet misstaan hebben.

Meest interessant

Zoals gezegd, de meest interessante pagina's zijn de laatste twintig. Daar worden de reorganisaties behandeld. Zowel die leiden tot verandering van de juridische organisatie als reorganisaties die deze intact laten. Tot deze laatste groep horen ondermeer het collectieve ontslag, fusie en overname. Hierbij komen ook actuele onderwerpen ter sprake. Zo komt bij de fusie art. 1639 aa e.v. over het overgaan van rechten en plichten ten aanzien van het personeel op de nieuwe werkgever aan de orde. In de volgende paragraaf wordt, helaas te kort, ingegaan op de sterfhuisconstructie. Ook de rol van de overheid middels steunverlening wordt aan de orde gesteld.

Bijlagen

De behandeling van het boek tijdens de doctoraalcolleges gebeurt door de schrijvers zelf
vervolg op blz. 14

Onvoorwaardelijk afscheid

Het bij zijn afscheid verschenen boekje 'Voorwaarden voor economisch herstel' maakte hem meteen tot de meest geciteerde econoom van na de vakantie. In 1981 nam hij, na een periode van 28 jaar waarvan 18 als directeur, afscheid van De Nederlandsche Bank. Twee jaar later hangt hij ook zijn toga aan de wilgen. Niet dat hij doceren vervelend vond, integendeel. Maar, "ik heb mijn hele leven vrij hard gewerkt en moest gewoon een beetje gezelliger worden." Een gesprek met prof. dr. G.A. Kessler over het te voeren beleid in Nederland, de internationale economische crisis, de inflatie en de rentestand. Dit alles geplaatst in het kader van de 'functional finance'. Wat houdt dat eigenlijk in?

"Functional finance is een mooi woord. De financiering, het financieringstekort heeft een functie. Je kan zeggen dat het tautologisch is maar het is niet te ontkennen dat het een rol speelt. Het klinkt eigenwijs, ik heb het zelf bedacht, ik ben niet de boeken van functional finance gaan lezen. Ik dacht, het is gewoon zo. Er is niets gevaarlijker dan wanneer je blind vaart op een theorie van iemand anders. Heb het vooral ook zelf bedacht en uitgerekend."

"Ik ben er altijd erg gericht op geweest om te weten hoe iets in elkaar zit en heb een zekere weerstand om het maar snel te vertalen in slogans en onbewezen stellingen. En daar droeg het werk op de bank erg toe bij. Je moet daar voortdurend doordrukken. Zeer ondogmatisch zijn. Geleidelijk aan kreeg ik daar toch een soort gedachtenbouwwerk dat een zo goed mogelijke benadering gaf van hoe de werkelijkheid in elkaar zit."

De minister van financiën

"Het is een beetje een andere benadering dan wat gebruikelijk is. Ik vind het belangrijk condities te formuleren die hoe dan ook vervuld moeten worden. In het regeerakkoord wordt gezegd dat het financieringstekort om laag moet, de lastendruk niet omhoog mogen het rendement moet stijgen. Dan zeg ik als micro-econoom: hebben jullie ooit wel eens nagedacht of dat niet strijdig met elkaar is? Ik kan je wel vertellen dat zolang de investeringen niet toenemen dit strijdig is. Dat kan niet!" "Het formuleren van condities zou naar mijn smaak nog veel belangrijker moeten worden. Je komt er nooit uit door te zeggen dat voor vermindering van de werkloosheid die en die monetaire impuls noodzakelijk is. Het gaat om een samenwerking van talloze factoren. Je kan je wel afvragen of de monetaire condities zoals renteniveau, liquiditeitsruimte en wisselkoers zijn zoals ze zouden moeten zijn. Daar kan je over praten. Zo kan je dezelfde vraag stellen voor bijvoorbeeld de loonontwikkeling. Iedereen moet conditiebeleid voeren en dan wil het bestje wel weer groeien."

Sommige mensen denken daar echter anders over. De minister van financiën verklaarde in een interview wel belangrijker avondlektuur dan Uw recent verschenen boek te hebben. Hoe denkt U over zo'n uitspraak?

"Ik had hem het boekje toegezonden hoor. Dus hij was een van de eersten die het had. Maar ik begrijp het wel. Ik denk dat hij heeft gedacht dat de tegenstelling groter is dan deze in werkelijkheid is. Er is volstrekte overeenstemming over de noodzaak de marktsector weer aan het draaien te krijgen. Nou gaat het er om hoe je dat doet. Daar lopen de meningen misschien een beetje uiteen. Waar het om gaat is wanneer een ondernemer nou eindelijk investeert. Welke voorwaarden zijn daarvoor nodig?"

Ongerustheid

"Nou is er duidelijk een hele sterke stroming die meent dat het financieringstekort zo afschrikwekkend is voor de ondernemer dat hij vandaag eigenlijk niet zal investeren. Ik kan me dan indenken dat je zegt dat we op de eerste plaats het financieringstekort moeten terugdringen. Nu kom je in een geweldig dilemma als gelijktijdig hiermee de afzetperspectieven van het bedrijfsleven worden vernietigd. Dan is het voor mij de vraag of er werkelijk geïnvesteerd zal worden."

Maar dat is nog geen reden om Uw boekje niet te lezen.

"Nee, nee. Maar ik kan me indenken dat wanneer je met erg veel moeite tracht het financieringstekort niet meer te laten stijgen of zelfs terug te dringen dat het natuurlijk heel vervelend is wanneer iemand voor je voeten loopt die bovendien van de Nederlandsche Bank afkomstig is.

En ja, wat heb ik gezegd? Ik heb helemaal geen politiek verhaal geschreven. Ik heb me als analist zorgen gemaakt dat we wel erg ons best doen maar we er op deze manier niet zullen komen. Ik maak me ongerust dat het bedrijfsleven niet echt gaat investeren."

"Tja, er zal wel iets van investeringsgroei zijn. Als tenminste Amerika het volhoudt. Maar als je in een tijd van hoogconjunctuur in de wereld, en die tijden duren niet zo lang, een investeringsgroei hebt van 3% zoals Nederland dan is dat natuurlijk een hele trieste prestatie. Dat vind ik erg zorgwekkend. En dan zeg ik: verdorie, laten we toch eens met elkaar doordelen of je niet veel sneller ook de verlaging van het financieringstekort bereikt. Zorg er voor dat de omstandigheden voor het bedrijfsleven zo zijn dat er echt meer zal worden geïnvesteerd. Omdat er afzetperspectieven

blijken te zijn. En dan denk ik dat geplaatst in dit kader een tijdelijke stijging van het financieringstekort niet zo afschrikwekkend is. Dit is dus een schets hoe principieel we hetzelfde willen. De discussie daarover zou veel opener moeten plaatsvinden."

Maar dan moeten de partijen wel kennis nemen van elkaars standpunten.

"Natuurlijk. Maar je moet je niet blind staren op die ene opmerking van die minister. Als je om je heen kijkt vindt ik het jammer dat iedereen, ik ook hoor, praat vanuit z'n eigen denken. Probeer door hardop te denken en goed te luisteren naar de anderen er achter te komen waar de verschillen van inzicht vandaan komen.

Die komen voort uit de inschatting wanneer een ondernemer investeert. Is afzetperspectief essentieel ja of nee? Als je mij kan overtuigen dat het niet essentieel is en het alleen maar gaat om reductie van het financieringstekort dan zeg ik: je hebt mijn zegen! Ga onmiddellijk door! Onmiddellijk!

Gaat het dan alleen maar om overtuiging, vertrouwen en niet om wetenschappelijke analyse?

"Geloof is wel belangrijk maar het gaat tenslotte om de werkelijkheid. Van verschillende kanten hoor je dat afzetperspectief heel belangrijk is. Maar aan de andere kant schrikken we ons een hoedje als iemand durft te vertellen dat we dan ook de consequenties van een tijdelijke verhoging van het financieringstekort moeten aanvaarden. We hebben de mensen zo aangepaat dat de wereld vergaat wanneer het financieringstekort niet onmiddellijk daalt, we concentreren ons zo op eenvoudige slogans dat je je niet meer kan permitteren er van af te wijken. Te constateren dat je niet meer voor of achteruit kan is ook onbevredigend."

Dan komt het uiteindelijk toch weer aan op overtuigingskracht.

"De vertrouwensfaktor moet op te lossen zijn. Ik verzet me er tegen dat je een beleid voert dat logisch eigenlijk weinig kans van slagen heeft omdat je meent dat het logische beleid onvoldoende vertrouwen zal ontmoeten. Dan zeg ik: luister toch eens eventjes, daar ben je toch zelf bij! Maak het dan duidelijk! Vertel dan! Ik verbeeld me dat ik dat zou behoren te kunnen."

Stel dat U nog bij de bank zat, zou U het ook aan Duisenberg duidelijk kunnen maken?

"Dat weet ik niet (lachend). Dat weet ik niet. Hij is er zeer van overtuigd dat terugdringen van het financieringstekort een voorwaarde is om het bedrijfsleven weer aan het investeren te krijgen. We praten ons natuurlijk ook vast. Ik kan me indenken dat men zegt dat nu ineens de mededeling dat we minder zwaar moeten tillen aan het niet onmiddellijk verlagen van het financieringstekort het paard achter de wagen spannen is."

Dus hoe langer het huidige beleid wordt volgehouden, hoe kleiner de kans op verandering is.
"We hebben ons hier in vastgebeten en moeten het nu hebben van de opleving in Amerika. Van de kant van de vakbeweging wordt opgemerkt dat reële inkomensmatiging alleen nu kan en later niet meer. Dat is killing voor wat ik beweer. Als straks de investeringen gaan stijgen moeten andere bestedingen worden teruggedrongen. Je zal een pas op de plaats moeten maken met de reële inkomens. Als dan wordt gezegd dat dat niet kan dan denk ik: verdorie die uitspraak is een geweldige ondersteuning van het huidige beleid. Laten we dan nu maar bezuinigen."

Maar het druist in tegen uw economische logica.

"We zitten nu op ditspoor. Laten we hopen dat het lukt. Achteraf kunnen we dan constateren dat we zijn gered door een beleid van andere landen waarvan wij vonden dat we het niet moesten voeren."

Is dat berusting dat Uw stem niet is doorgedrongen?

"Nou, berusting. Het is realiteit. Ik heb dat boekje geschreven. Maar om dagelijks op de televisie te verschijnen. Nee.... je moet ook niet hinderlijk worden."

Een laatste opmerking over dat boekje. Het verhaal doet Keynesiaans aan maar het lijkt niet alsof de naam Keynes zorgvuldig wordt gemeend.

"Ik hou er niks van om te zeggen ik ben Keynesiaan en daarom is wat ik zeg waar. We willen iets omdat we menen dat het verstandig is. Al die etiketten zijn de pest. Nou is Keynes ineens dood, vies en ik weet niet wat. Morgen ligt dat echt anders. Over vijf jaar is Keynes weer goed. Dat gaat vast zo."

Wat is de kans dat over vijf jaar de inflatie weer sterk zal zijn opgelopen?

"Het voorkomen van inflatie blijft in de toekomst uiterst belangrijk. Ik beweer dat de Westerse Wereld niet kan ontkomen aan een inkomenspolitiek gericht op vervulling van de macro-economische rendementsvoorwaarde."

Wat is eigenlijk het grote kwaad aan inflatie?

"In de goeie oude tijd van Keynes speelde de cost-push inflatie nog geen rol. Toen had je meer demand-pull. Het rendement werd niet echt aangetast. Naar mijn smaak is de niet weg te praten betekenis van Keynes dat hij heeft gezegd dat de economische kringloop niet voor zichzelf zorgt. Monetaristen zeggen dat de private sector zo stabiel is. Ik vraag me dan af of ze dan niet hebben nagedacht over de rendementsvoorwaarde. Zelfs indien de collectieve sector veel kleiner zou zijn zorgt die voorwaarde niet voor zich zelf. Vroeger stond de literatuur vol over de verstoringen van de economische kringloop. Maar nu is daar nog wat bij gekomen."

Topjaartje

"Het staat voor mij vast dat de macro-conditie van voldoende rendement door de moderne inflatie wordt aangetast. De ondernemers kunnen nog zo hard werken, als aan deze

voorwaarde niet is voldaan dan is de hogere winst voor de ene ondernemer een groter verlies voor de andere. Dat is wat is gebeurd in de jaren zeventig."

"Maar we moeten ons niet blind staren op de verwachting dat het allemaal beter zal gaan in 1984. En de jaren daarna. Kijk je dan naar de ontwikkelingslanden dan blijkt dat hun enorme schulden (waarvoor het westen medeverantwoordelijk is) alleen gesaneerd kunnen worden bij een gemiddelde groei-voet in het westen van tenminste 3%. Gemiddelde groei! Dat is niet zomaar een topjaartje van misschien 3% en daarna weer terugval-len."

"Is de gemiddelde groei lager dan moet je ook wel even doordenken wat dat zal betekenen voor hun schuldenlast. We moeten ons dan goed realiseren welke reële rente bij zo'n lager gemiddelde hoort. Dat vind ik een geweldig belangrijk vraagstuk. Historisch was de reële rente lager dan de gemiddelde groei-voet. Op het ogenblik ligt de verhouding omgekeerd. Ik denk dat economen daar heel wat op te zeggen zouden moeten hebben. Bovendien vloeien daar belangrijke consequenties uit voort bijvoorbeeld met betrekking tot de noodzakelijke omvang van ontwikkelingshulp."

Ontwrichting

"Gegeven het feit dat het westen niet de fantasie heeft of meent niet het vermogen te kunnen opbrengen ze meer ontwikkelingshulp te geven en gegeven de hoge rentelasten kunnen de ontwikkelingslanden twee dingen doen. Niet betalen en zeggen jullie zoeken het maar uit of hun betalingsbalans drastisch verbeteren zodat ze aan hun enorme rente- en aflossingsverplichtingen kunnen voldoen. En dat is nogal wat."

Het eerste leidt tot een ontwrichting waarvan de internationale en nationale gevolgen niet zijn te overzien. Alles moet er inderdaad op gericht zijn dit te voorkomen.

Maar ook het tweede is nogal wat, zowel in termen van de maatschappelijke repercussie in de ontwikkelingslanden als ook in termen van de terugslag van exportmogelijkheden van het westen."

Dan gaat het dus om verlaging van de reële rente en verhoging van de economische groei.

"Op het gebied van de rente zitten we in bijna net zo'n probleem als bij het financieringsstekort. De rente-ontwikkeling in de wereld wordt sterk bepaald door de rente in Amerika. Daar geldt in belangrijke mate dat de hoge rente nauw samenhangt met het grote financieringsstekort in combinatie met het tekort op de betalingsbalans. Bovendien wordt de nominale rente bepaald door de korte rente. De hoge korte rente is naar mijn overtuiging man-made. Gemaakt door de monetaire autoriteiten."

"Technisch gezien kunnen ze morgen zeggen: jongens, we doen de korte rente morgen vier procent omlaag. Nou, aardige mededeling! Stel dat iedereen zou begrijpen dat het een verstandige maatregel is, de monetaristen hebben toch niet helemaal gelijk. Als men zich dus niet een hoedje schrikt dan zou op termijn ook de lange rente omlaag komen. Logisch. Iedereen die wat te beleggen heeft weet dat hij op de korte markt minder krijgt. Dan bieden ze hun geld aan op de lange markt en gaat daar ook de rente omlaag. Dat werkt ook internationaal door."

"Dit is allemaal mooi gezegd. Wat gaat er in feite gebeuren? Ze denken dat ze knettergek

zijn geworden. De lange rente gaat in werkelijkheid stijgen omdat het zo afwijkt van wat jarenlang gepredikt is. Zo vast zitten we. Ik vind dat tamelijk tragisch. Ik heb gelezen dat de Amerikanen niet door zijn gegaan met hun renteverlaging omdat ze merkten dat de daling op de korte markt gepaard ging met een stijging op de lange. Ik heb daar begrip voor. Maar hiermee is helaas bewezen dat deze weg is afgesneden."

"Dit brengt mij tot de conclusie dat het des te noodzakelijk is dat de rendementen worden hersteld. De wereld zal het dus moeten hebben van een grote redenmentsstijging. En daartoe zal een beleid moeten worden gevoerd dat in elk geval de noodzakelijke voorwaarden op het gebied van de categoriale inkomensverdeling en de economische kringloop worden vervuld."

En de verhalen van selectieve groei moeten we dan maar even vergeten.

"Ik constateer alleen maar dat we, naarmate het economisch proces meer verstoord is we ons op milieugebied minder kunnen veroorloven. Als het beter gaat kunnen weer meer randvoorwaarden met betrekking tot het milieu worden gesteld. Volkomen essentieel is dat je het herstelproces niet verstoort."

Ekoline

Panorama is een blad voor de echte fijnproever. Prachtige verhalen vol leed en ellende en altijd geïllustreerd met tal van verhelderende foto's. Wel altijd dat afkeurende toontje, wat de kleine kruidenier zo eigen is als hij wordt betrapt op de wallen, maar daar moet je even doorheen en dan valt er heel wat te leren over het leven. Zo kan ik mijn een fotoserie herinneren waarin vrij gedetailleerd verslag werd gedaan van de gevaren die een eenvoudige fotosafari met zich mee kan brengen, in het bijzonder wat leeuwen betreft. Daktari was toen een zeer populaire serie en ik vond die loensende leeuw altijd zo leuk, dus was dubbel geïnteresseerd. Plaatje één liet een sullig in het niets starende mannetjesleeuw zien, terwijl een man in zijn richting liep. Plaatje twee was ook nog erg rustig: de leeuw keek wel in de richting van de man, maar deze zwaaide ontspannen lachend naar de fotograaf en haalde met zijn andere hand een camera tevoorschijn. Het onderschrift bij deze foto meldde iets geruststellends over het feit dat deze leeuw net gegeten had. In plaatje drie was de leeuw half gaan zitten. De man trouwens ook want zo kon hij blijkbaar mooiere foto's maken. Het onderschrift zei iets over overmoed. Plaatje vier liet een door de lucht zwevende leeuw zien en een achteroverduikelende man. Men had het over bloedstollend gebrul en angstwekkend gegil. Plaatje vijf besloeg een hele pagina en liet de leeuw zien terwijl hij het ontzielde karkas de schaduw in zeulde. Moraal: dat krijg je ervan als je met dure camera's helemaal in Afrika foto's gaat nemen, in plaats van gewoon naar Zandvoort te gaan en daar in een kuil zure bommen en kaneelstokken te sabbelen, wat minstens even leuk is en bovendien stukken goedko-

Even over naar twee andere milieu's. Hoe is de werksfeer op de bank te vergelijken met die op de faculteit?

"Werken op de bank werd gekenmerkt door hardop denken. Niet achter je bureau zitten, iets bedenken en zeggen: dat is nu zo. Nee, echt met een open mind over dingen praten. Tijdens gesprekken je mening herzien. Wat ik op de faculteit heb meegemaakt is dat er zelden een echt hardop-denken gesprek plaatsvond. Je presenteerde je paper. De kritiek erop was niet om mee te denken maar omdat het nodig was. En daarmee was de kous af."

Kleine vergissing

"Ik geef toe dat het op een centrale bank anders ligt. Je wordt minder gehinderd door literatuur. Literatuur kan een enorme belemmering zijn. Je hebt een gezamenlijke taak waaruit een duidelijke en op de praktijk gerichte probleemstelling voortvloeit. Natuurlijk moet je niet aan de theoretische literatuur voorbijgaan maar het mag niet in de plaats komen van het zelfstandig ordenen en doordenken van waargenomen feiten.

De goeie dingen uit de literatuur blijven vanzelf wel hangen. De rest is flauwekul."

U heeft Uw hele leven in de wereld van het geld geleefd. Welke waarde heeft geld voor U persoonlijk?

per. Ik was geschokt; dat deed die lieve leeuw van Daktari nooit. Had die niet een kunstgebit?

Pas moest ik plotseling aan de fotoserie denken, toen ik voor de zoveelste keer aan een geagiteerde lekenschare de zorgwekkende dilemma's van onze huidige economische situatie trachtte duidelijk te maken. De avond was zo leuk begonnen. Pretentieloos kabbelde het gesprek voort langs de oevers van de risicoloze borrelpraat, waar menige televisieomroep zijn zendschema mee volstort. Maar ik voelde de bui al hangen: vroeger of later zouden ze er over beginnen. Waarom ging ik niet weg, naar huis, een goed boek lezen. Maar je bent beleefd en blijft. Iemand begon over bezuinigingen. Ik deed net of ik niets hoorde en keek een andere kant op. Onverbbiddelijk werd de draad echter opgepakt. Ergens werd 3,5% gemompeld, men sprak instemmend zijn afkeuring uit. Was dit dan de enige mogelijkheid? Kon de crisis niet anders worden aangepakt. 'Kiens' riep een ander. Er volgde een betoog over het inzakken van de vraag. Had Albert Heijn niet zelf gezegd, dat het zo niet langer kon. Ik besloot om op mijn eigen kleintjes te gaan letten en zocht naar mijn jas, maar kon hem niet vinden. Weer een ander begon op ruzie-achtige toon een verhaal op te hangen over schrikbarende stijgende rentelasten, buitenlandse schulden en de daarmee samenhangende last voor het nageslacht. Een zorgzaam type zo te horen. Toen kregen ze mijn in de gaten. De deskundige. Ik had net mijn jas gevonden, maar zag de uitgang versperd door een horde, die naar mijn wijze raad snakte. De derde keer in die week. De eerste keer had ik nog vol vuur, als betrof het een discussiecollege, uiteengezet wat de voors en tegens van de twee alternatieven waren. Vervolgens uitte ik dan heel voorzichtig het vermoeden, dat er in de nabije toekomst wel eens een grotere loonmatiging te

"Dan moet je het niet over geld hebben. Dan moet je het hebben over hoe verrukkelijk het is om hier te wonen. Het is geen straf om hier te wonen als je niets hebt te doen."

Maar U kan hier wonen omdat U in voldoende mate beschikt over geld.

"Ik weet niet of ik me niet gelukkig zou voelen wanneer ik heel ergens anders zou wonen. Ach natuurlijk. De een kan zich uitleven aan geweldige luxe jachten. Zwembaden. Heb ik niet. Vind ik vervelend. Tennisbanen. Hoef ik niet. Dat kan je allemaal makkelijk zeggen hoor als je een stuk boven vier maal modaal zit. Maar wat voor ramp zou het zijn als je wordt teruggeworpen op modaal. Da's een uitdaging. Dan gebeuren er weer andere dingen. Als daar je geluk van af moet hangen."

Tijdens Uw werk rekende U met bedragen die in het dagelijks leven onvoorstelbaar zijn. Gaf dat geen problemen?

"Je hebt wel eens dat je je vergist. Ik ben bijvoorbeeld penningmeester van een stichting 'Wilde Planten'. Leuk werk. Je moet alleen opletten dat je niet per ongeluk in plaats van honderd gulden een miljard zegt. Klinkt een beetje gek. Nu heb ik daar geen last meer van."

HvdH

verwachten viel, als er tenminste haast werd gemaakt met de arbeidstijdverkortung. Daarna vervolgde ik mijn verhaal door te beginnen over de zegeningen van de automatisering, om ze wat op te vrolijken natuurlijk, en ik sloot af met de konklusie dat ze niet een te hoge verwachting moesten hebben over de beheersbaarheid van een economie.

Het effect was enigszins anders dan ik gehoopt had. De stemming was na mijn academisch betoog om te snijden en het kostte me enige rondjes om mijn persoon weer enigszins acceptabel te maken. De tweede keer was net zo verlopen en nu dreigde het weer de mist in te gaan. De huidige ekonomengeneratie zit opgezaadeld met de beheersingsgedachte van de vorige. Met meterslange macro-economische rekenmodellen wisten ze altijd wel te vertellen hoe de ekonomie te leiden was langs het mooie pad van de immer groeiende welvaart. En maar plaatjes maken van de volgevrotten Nederlandse leeuw, die ze nu blijkbaar opgegeten heeft, want horen doe je ze nauwelijks meer. Volgens Galbraith zal een goede ekonoom immer weerstand ondervinden tegen zijn ideeën en moet je je pas zorgen gaan maken als iedereen enthousiast begint te knikken. Dankzij de akelige boodschappen die we te vertellen hebben, gaan we volgens deze definitie de goede kant op.

Tot slot enige praktische wenken voor de bedreigde ekonoom: blij kalm en vriendelijk. Benadruk vooral de positieve kanten van de crisis: een zee van vrije tijd en het verdwijnen van een hoop geestdodend werk. En bega niet de fout om over de Nobelprijswinnaar te beginnen, want dat is precies de vlag op de modderschuit die we niet kunnen gebruiken.

Steven Adolf

John Stuart Mill.

Econoom en nog veel meer.

Hoeveel Rostra-lezers zullen bij het zien van de naam John Stuart Mill denken: 'hé?'. Want er is aan onze faculteit dan wel een wetenschappelijk medewerker verbonden, die Mill meeneemt als vakantielectuur, echt bekend is deze Britse econoom toch niet meer, hoewel hij trouw genoemd wordt in het rijtje klassieke economen en er in prof. Klant's syllabus over de geschiedenis van de economie keurig enige alinea's aan hem worden gewijd. Reden om eens wat meer aandacht aan hem te besteden. Een aardige bijkomstigheid in gedenkjahr 1983 is nog, dat Mill exact 110 jaar geleden te Avignon overleed.

De belangstelling voor John Stuart Mill is overigens wel weer groeiende. Al staan namelijk in de bibliotheek van het Seminarium voor Staathuishoudkunde (micro, macro) louter z'n belangrijkste economische werken en z'n autobiografie, recentelijk zijn er twee boeken van hem opnieuw vertaald en uitgegeven ('Over Vrijheid' en 'De onderwerping van de vrouw').

Leven en werk

John Stuart Mill (JSM) werd geboren op twintig mei 1806 als de oudste zoon van de intellectueel James Mill. Deze was ook econoom, filosoof en zo nog het één en ander, maar was aanzienlijk minder begaafd dan zoon John Stuart. Hij schreef dan ook voornamelijk schoolboekjes, en over erkende denkers als Smith, Ricardo en Malthus.

Wat voor het leven van JSM van groter belang bleek te zijn waren James Mill's vriendschappelijke banden met de utilitaristische filosoof Jeremy Bentham, bekend van zijn 'greatest happiness for the greatest number'. De jonge Mill werd opgevoed volgens de principes van de utilitaristische Bentham, hetgeen resulteerde in een opvoeding, die tegenwoordig elke moderne pedagoog terstond zou doen verbleken. JSM's jeugd bestond voornamelijk uit leren en studeren. Sociale contacten had hij niet en vakanties kreeg hij niet, 'opdat de gewoonte van het werk niet zou worden onderbroken'. Door deze aanpak was het zonder meer mogelijk om JSM een wonderkind te noemen. Zo begon hij reeds in 1809 met het leren van Grieks en had hij op zevenjarige leeftijd de meeste dialogen van Plato gelezen. Tussen z'n achtste en twaalfde las hij Aristoteles en Socrates, wat niet ongemerkt aan hem voorbij is gegaan, terwijl de kleine Mill op dertienjarige leeftijd een overzicht maakte van alles, dat er te weten viel in die tijd op sociaal-economisch gebied.

Uiteindelijk ging JSM aan deze in geestelijk opzicht Spartaanse opvoeding ten onder en maakte op twintigjarige leeftijd een ernstige lichamelijke en mentale crisis door. Hij begon te lijden aan melancholie en las werken van de romantici Goethe en Wordsworth. Iets waar je op zich al een mentale crisis van zou krijgen.

Al eerder, in 1823, was Mill begonnen met werken. Hij was in eerste instantie werkzaam als ambtenaar bij de 'East India Company', waarvan hij in 1836 de leiding in handen

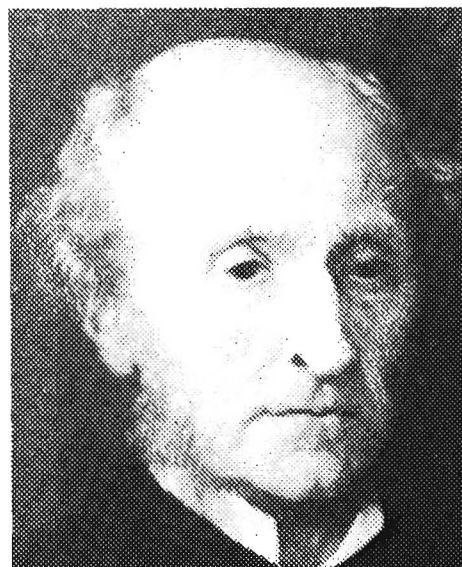
kreeg. Voet op Indiase bodem heeft Mill overigens nooit gezet. Belangrijker was echter, dat zijn werk hem zoveel tijd verschaftte, dat hij van alles kon publiceren in kranten en tijdschriften en dat hij in staat was verscheidene boeken te schrijven. Desondanks heeft Mill als bestuurder wel degelijk iets betekend voor India. Na een conflict in 1858 ging Mill met pensioen en was van 1865 tot 1868 parlementslid. Mill werd in 1868 niet herkozen, omdat hij strikt principieel was en daarom geregeld progressieve en weinig populaire standpunten moest verdedigen.

Een ontmoeting, die voor Mill van groot belang is geweest, was die in 1830 met mrs. Harriët Taylor. De bewondering van John Stuart voor de intelligente en kordate Harriët was ongelooflijk groot en het was dan ook tamelijk spijtig te noemen voor JSM, dat er een mr. Taylor, een vriendelijk, doch verder weinig briljant heer, bestond. Mr. Taylor had niet veel in te brengen en werd over het algemeen gewoon genegeerd. Harriët en Mill reisden samen, schreven elkaar en woonden soms tijden in hetzelfde huis, wat mr. Taylor eenvoudig maar diende te slikken. Echter Harriët's eega stierf vrij jong en twee jaar na zijn dood trouwden Mill en mrs. Taylor.

Economische ideeën.

Zoals reeds gezegd, wordt Mill meestal nogal klakkeloos bij de 'klassieken' gevoegd. Op zich is dat ook niet geheel onjuist. Mill verduidelijkte, nuanceerde en vulde de ideeën van de 'klassieken' aan.

Wel besteedde hij in tegenstelling tot bijvoorbeeld Smith, Ricardo en Malthus aandacht aan vraagfactoren. Mill geloofde niet zonder meer in de 'Wet van Say' en baande een weg voor de latere critici van de 'klassieken'. Met deze latere critici heeft John Stuart Mill eveneens gemeen, dat hij bemoeienissen van de overheid niet zag als het economisch grootst mogelijke kwaad. Voornamelijk, omdat hij meende, dat overheidsingrijpen niets aan de economische 'wetten' zou veranderen. Staatsinterventie had in de ogen van Mill geen overdreven slechte invloed op de economische groei en op de allocatie van goederen en diensten. Daarentegen achtte hij de overheid wel in staat tot een positieve bijdrage aan het menselijk geluk. De staat moest, aldus JSM, onderwijs en cultuur bevorderen en tevens maatschappelijke rijkdom verdelen door middel van subsidies, belastingen en ten

dele onteigeningen. In dat kader gaf hij zelf het 'goede voorbeeld' door herdrukken van zijn belangrijkste economische werk (*Principles of political economy*, 1848) te subsidiëren, zodat de ideeën, die daarin verkondigd werden, ook voor minder bedeelden toegankelijk waren.

Ondanks zijn duidelijke betrokkenheid en zijn aandacht voor het armoedeprobleem, kun je Mill niet echt een socialist noemen. Hij realiseerde zich weliswaar te leven in een maatschappij, waarin 'het produkt van de arbeid verdeeld werd in omgekeerde rede van de arbeid zelf', maar was toch te veel 'klassiek econoom' om algehele socialisatie van de produktiemiddelen te bepleiten. Mill wilde de produktiemiddelen in bezit laten van particulieren en slechts het geproduceerde beter verdelen.

Vrouwen en Vrijheid

Naast over economie heeft de produktieve Mill o.a. ook geschreven over vrouwenemancipatie en over kwesties, die verband hielden met de individuele vrijheid van de mens. Om met dat eerste te beginnen zou het onjuist zijn op te merken, dat Mill altijd wel oog heeft gehad voor emancipatie. Z'n nadenken en schrijven over de achtergestelde positie van de vrouw, werd sterk gestimuleerd door Harriët Taylor. Zij was het, die Mill wees op de erbarmelijke situatie van vrouwen in hun dagen.

Zijn voornaamste ideeën over emancipatie heeft Mill neergelegd in 'The subjection of Women' (1869). Dit na Mill's dood lange tijd gecensureerde boek gold geruime tijd als een standaardwerk voor de kopstukken van de vrouwenbeweging. Dat Mill zich inzette voor de vrouwenstrijd werd hem niet in dank afgenomen. Hij was in het algemeen behoorlijk populair zo rond 1860, maar z'n geflirt met emancipatie en socialisme ging velen te ver. 'The subjection of Women' was dus in ieder geval een controversieel werkstuk. Verrassend is dat bepaald niet, gezien de heersende opvattingen toendertijd, hoewel Mill het gehele boek door uiterst redelijk blijft. Als je de 'Subjection' nu leest, is het maar zeer ten dele verouderd. De argumenten, die Mill aan draagt zijn ook nu nog zeer waardevol, al was

vervolg op blz. 12

"Realisatie deregulering zal harde dobber zijn"

Aldus Prof. Dr. J.A.A. van Doorn, hoogleraar sociologie in Rotterdam, tijdens een actualiteitencollege Recht, gehouden op 21 oktober. Hij noemde een aantal redenen waarom deregulering, het vereenvoudigen van het complex van wet- en regelgeving, een beperkte kans van slagen heeft. Hieronder een verslag.

Deregulering is een vertaling van het Amerikaanse begrip deregulation, een term die daar de betekenis heeft het beperken en stroomlijnen van de regulering van het bedrijfsleven. In Nederland werd de term deregulering voor het eerst gebruikt in de Heroverweging '81, maar dan in het kader van lastenverlichting voor de overheid. De Vereniging van Nederlandse Ondernemers pikte het thema van de deregulering op met een congres in mei '82, het idee volgend dat deregulering ook voor het Nederlandse bedrijfsleven positieve kanten zou kunnen hebben. Deze gedachte kreeg zijn beslag tijdens de formatie van het Kabinet Lubbers, toen bleek dat dit thema een van de 'grondpeilers' van de coalitie zou worden. Er werden snel een aantal zware commissies aan het werk gezet die zich vooral richtten op lastenverlichting voor het bedrijfsleven. Te noemen zijn de commissies v.d. Grinten (ondernemingsrecht), Rutten (milieu) en Kaland (vergunningenbeleid). De commissie Geelhoed richt zich meer op deregulering in het algemeen, dus zowel met betrekking tot de private als de publieke sector.

Noodzaak

In zijn betoog ging van Doorn in op de noodzaak van deregulering. Deze noodzaak ligt hierin, dat het laatste decennium een explosie van veelal slechte kwaliteit wetgeving heeft gebracht. Hij citeerde hierbij de jurist en socioloog Schuyt: 'Als we het wetgevingsproces vergelijken met een fabriek, dan verlaten vele produkten de fabriekspoort zonder dat een garantie kan worden gegeven dat het produkt bruikbaar is en zal voldoen aan de gestelde verwachtingen, dat het efficiënt zal zijn en geen schadelijke bijwerkingen zal vertonen. Wetten worden losgelaten en er wordt niet meer nagegaan of zij werken.'

Het blijkt dat deze gedachte langzamerhand doorwerkt bij wet- en regelgevers. Zo zijn de VAD, de Wet op de uitverkoop en de Kaderwet Specifiek Welzijn een vroege dood gestorven omdat getwijfeld werd aan de doelmatigheid in de praktijk. Dit zijn slechts de eerste stappen in de richting van daadwerkelijke deregulering. Van Doorn noemde vier barrières waarop men zou kunnen stuiten bij verdere dereguleringspogingen.

Barrières

Ten eerste noemde hij het juridisch bastion. Juristen willen wetten graag zoveel mogelijk perfectioneren en verfijnen. Deregulering is een aanslag op hun werk, hun pretenties en

hun motivatie, hetgeen vanuit die hoek tot weerstanden zal leiden. Voor het eerst komen nu economische maatstaven aan de orde bij het maken en implementeren van wetten en regels. Ze zullen moeite hebben met het oprichten van een 'juridische rekenkamer' en begrippen als 'betaalbare wetgeving'.

De tweede barrière wordt gevormd door het ambtelijk apparaat. Ambtenaren hebben belang bij een continue stroom van te behandelen en uit te voeren wetten en regels. Zij verdienen daarmee hun brood. Ook voor hen betekent deregulering een aanslag op hun werk.

Ten derde spelen belangengroepen een grote rol in de Nederlandse samenleving. Zij hebben zich ingevocht bij de overheid; hun belangen zijn geregeld. Het aantasten van deze regels brengt onzekerheid voor deze groepen met zich mee. Ook bedrijven wier belangen met het huidige subsidiestelsel worden gediend, en zich toegang hebben verschafte tot dat stelsel (via subsidiologen), zullen zich verzetten tegen deregulering op dat gebied.

Als laatste noemde Van Doorn de politieke en maatschappelijke orde in Nederland. Nederland kent van oudsher een actieve bevolking en een zwakke staat. Conflicten tussen staat en delen van de maatschappij (b.v. kerk) zijn *geregeld*. Staat en maatschappij zijn via vele instituties met elkaar vervlochten zoals bijvoorbeeld in de S.E.R.

Er is een tendens te bespeuren om bovengenoemde vervlechting van staat en maatschappij te ontrafelen. Het is te zien aan het feit dat de S.E.R. tegenwoordig wel 'opzij wordt gezet' en dat tal van adviesorganen worden opgeheven, aldus Van Doorn.

Betekent deze tendens dat er een harde staat aan het ontstaan is, die steeds autonomer op zal treden? Van Doorn noemt in dit verband de no-nonsense politiek van Lubbers. Hoewel hij deregulering een goede zaak vindt vraagt hij zich af hoever deze zich zal kunnen ontwikkelen. Hij onderkende de gevaren van een harde aanpak, in de zin van een te grote versimpeling van wetten en regels, waarbij hij juristen waarschuwde voor het gevaar van te drastische toepassing van economische criteria, wanneer dat van hen geëist zou worden. Maar, mits zorgvuldig uitgewerkt, voor een doorzichtig en efficiënter wet- en regelsysteem is deregulering een vereiste. En zo een systeem is in een tijd van economische crisis noodzaak.

Concluderend stelde Van Doorn dat zodra de economie weer wat zal aantrekken, de belangstelling voor deze materie snel zal verflauwen, mede gezien de eerder genoemde barrières: 'Het zal mij niet verbazen als we over 3 à 4 jaar niets meer horen over deregulering'.

Vragen

Een vragensteller in de zaal benadrukte de partijpolitieke kant van deregulering, waar bij Van Doorn beaamde dat deregulering en de daarmee samenhangende vermindering van overheidsbemoeienis uitstekend past bij de no-nonsense politiek van het huidige kabinet, hoewel ook de sociaal-democratie nooit zo'n ingewikkelde samenleving als die van deze tijd voor ogen heeft gehad. Later merkte hij op niet te verwachten dat deregulering ooit een (partij)politiek 'Hot Item' zal worden.

Een andere vragensteller toonde zich bezorgd over het gevaar dat de zwakste belangengroepen de dupe zullen worden van deregulatie. Van Doorn zag dat gevaar ook, en stelde nogmaals dat 'deregulering een inbraak is van de economie in de rechtssfeer, en niet de inbraak van een meer ontspannen, vrijere samenleving. Het is geen liberaal punt, het is een economisch punt dat aan de orde is'. Met deze voltreffer eindigde het college.

Hoe hard de dobber van de realisatie van deregulering is, zal blijken wanneer de aanbevelingen van de genoemde commissies in de ambtelijke en politieke molen verdwijnen.

Roelof Stapel Herman Prakke

vervolg van blz. 11
de positie van de vrouw in zijn dagen aanzienlijk beroerder dan tegenwoordig. Ook immer aktueel is JSM's boek over (individuele) vrijheid, 'On Liberty' (1859). Mill introduceert in 'On Liberty' een interessant en zijns inziens eenvoudig principe. Hij stelt namelijk, dat het enige oogmerk, dat de mensheid het recht geeft om collectief of individueel in te grijpen in het handelen van één van hen, hun eigen bescherming is. Als voorbeeld geeft Mill dan een dronkaard. Volgens het eenvoudige principe mag je een dipsomaan wel vermanend toespreken, maar mag je pas handelend optreden, wanneer hij de boel dreigt te gaan slopen.

Bij het beoordelen van staatsingrijpen in de persoonlijke levenssfeer liet Mill zich eveneens leiden door z'n 'eenvoudig principe'. In zekere zin was hij bang voor een alles regelend staats-socialisme. Hij geloofde niet in een maatschappij, die bestuurd zou worden door enkele knappe koppen en die uitmaakten wat al dan niet goed was voor die maatschappij. Over dergelijke problemen heeft Mill nog aanzienlijk meer geschreven en ook z'n andere filosofische ideeën zijn de moeite waard. Het zou echter te ver voeren om dat eveneens te behandelen. Daarom zou ik willen besluiten met de conclusie, dat John Stuart Mill een groot denker was, die meer aandacht verdient dan hij momenteel krijgt.

RM

Ekonomiese hervorming in Polen

een lezing door Kálmán Miszei

De betekenis van de poolse hervormingen hangt uiteindelijk af van de vraag of er in het poolse systeem daadwerkelijk sinds augustus 1980 iets is veranderd, of dat het sinds december 1981 is terug gevallen in het oude 'totalitaire' systeem. Volgens Miszei moeten dan drie aspecten van het systeem nader bekeken worden: de rol van de kommunistische partij, de positie van de kerk en de kracht van het ondergrondse verzet.

Karakteristiek voor het oude systeem waren drie hiërarchieën (van overheid, leger en politiek), die elk gecontroleerd werden door de partij-hiërarchie. Het meest essentiële onderdeel van de 'leidende rol van de partij' was haar zeggenschap over benoemingen in de drie andere hiërarchieën. Voorlopig kunnen we konkluderen dat de partij deze zeggenschap in Polen is kwijt geraakt. De partij trekt zich op haar eigen terrein (interne organisatie, ideologie) terug. De belangrijkste beslissingen worden bijvoorbeeld niet meer door het Politburo maar door enkele mensen uit de Ministerraad genomen. Zelfs in de bedrijven functioneren de partij-afdelingen nauwelijks meer. Ook de regionale partijleiding is haar macht kwijt. Vroeger gaf deze 'informeel' beslissende 'adviezen' aan managers; daar is nu geen sprake meer van.

De verandering van de positie van de partij heeft tenminste twee gevolgen, een positieve en een negatieve. Negatief is dat het politie-apparaat zeer autonoom is geworden en minder dan ooit gecontroleerd door anderen. Positief is dat de kwaliteit van het overheidsbeleid kan toenemen: met name de Ministeries van Financiën en Landbouw nemen nu mensen op grond van hun kwaliteiten aan, niet omdat ze een partijboekje bezitten. Het overheidsbeleid is pragmatieser en het respect voor overheidsmaatregelen kan daardoor toenemen.

Kerk

De maatschappelijke positie van de kerk is belangrijker geworden. Inzake grote regerings-beslissingen wordt de kerkelijke top gekonsulteed. Het belangrijkste gevolg daarvan is dat de kerk haar eigen belangen steeds krachtiger kan behartigen. De lagere scholen zijn feitelijk bijvoorbeeld in handen van de kerk gekomen. In het eekonomies leven is de krachtiger positie van de kerk vooral voor de landbouw van belang. In Polen is de landbouw grotendeels in partikuliere handen en de kerk is een verdedigster van het partikuliere boeren.

In het begin van de jaren zeventig stimuleerde de toenmalige partijleider Gierek een modernisatie van de partikuliere landbouw; vanaf 1974 begint hij echter de staats- en coöperatieve landbouw te bevoordelen. Van de 375.000 hectare landbouwgrond die in 1975 in het bezit van het Landbouwfonds kwam (met name door bedrijfsbeëindiging van oudere boeren) ging slechts 17.000 hectare naar partikulieren. Dat is nu anders: in 1982 was het 240.000 van de 277.000 hectare. Nog steeds is de boer echter door aan- en afvoermonopo-

lies omringd. Indien een boer land aan een ander wil verkopen of een trekker wil kopen heeft hij daarvoor toestemming van de gemeentelijke administratie nodig. Onder druk van de kerk is de staat gedwongen de rol van de partikuliere landbouw te aksepteren, maar nog steeds is deze aan beperkingen gebonden. Ook zullen de boeren de plotselinge koerswijziging uit 1974 niet snel vergeten. Desondanks zijn de boeren zelf nu optimistischer dan voorheen over hun toekomstmogelijkheden, meent Miszei.

Het is nog niet helemaal duidelijk welke nieuwe mogelijkheden het nieuw op te richten 'Landbouwkrediet' zal scheppen. Dit wordt een met westers geld (2 miljard dollar) en deels door de kerk beheerd fonds, dat waarschijnlijk in de vorm van een ontwikkelingsbank goedkope kredieten aan de boeren gaat verstrekken. Van een volstrekt staatsmonopolie zal geen sprake meer zijn.

De illegale activiteiten van Solidariteit zijn nog steeds groot. Elke grotere fabriek heeft z'n eigen organisatie, elke provincie een eigen ondergrondse krant, die doorgaans regelmatig verschijnt en veel wordt gelezen. Miszei heeft echter de indruk dat de ondergrondse activiteiten verminderen en dat het niet uitgesloten is dat er uiteindelijk een aantal harde kernen met weinig onderlinge binding overblijft. Maar het is niet uitgesloten dat een echt illegaal netwerk in stand blijft.

Planning

Wat hiielden de ekonomiese hervormingen nu precies in? Ten eerste werden de verplichte planinstructies aan de kant gezet. Ondernemingsmanagers - binnen een gegeven glo-

baal produktprofiel - mogen over de eigen produktie beslissen. Het is echter erg moeilijk om aan grondstoffen en andere materialen te komen. Prakties lukt dat alleen indien men zich bij één van de 14 'operatie-programma's' van de staat aansluit. Deze houden echter in dat tegenover bepaalde inputs ook vooraf overeengekomen outputs dienen te staan. Op dit moment neemt 90 procent van de ondernemingen aan zo'n programma deel. Dit houdt uiteraard in dat er feitelijk geen marktmechanisme funktioneert. Volgend jaar zullen de door deze programma's gestelde beperkingen overigens waarschijnlijk verdwijnen.

Verder worden bedrijven strakker dan voorheen door banken in de gaten gehouden. Het planproces bestaat nu in de eerste plaats uit onderhandelingen met banken (te vergelijken met de gang van zaken in Hongarije). Banken liggen voortdurend in de klinch met de industriële ministeries. De uitkomst van al deze 'gevechten' is per sektor verschillend. In de mijnbouw heeft het ministerie, geruggesteund door het leger nog veel te zeggen, elders minder. De direktoren worden wel nog steeds door de ministeries benoemd. Formeel is er van enig arbeiders-zelfbestuur sprake, maar in de praktijk stelt dat niet veel voor. Afgezien van de mijnbouw heeft het leger in de bedrijven echter weinig meer te vertellen.

Een tweede hervorming is dat de partikuliere sektor, niet alleen in de landbouw, grotere mogelijkheden heeft gekregen. Zowel de omvang van de traditionele partikuliere industrie als van de zgn. Polonia-sektor (dat zijn investeringen door buitenlanders, meestal Polen die voorheen in het buitenland woonden) is enorm toegenomen. Er zijn nu zo'n 400 Polonia-bedrijven met behulp van buitenlands kapitaal opgericht. Die zijn niet alle even klein, er zijn er bij met 200 tot 400 arbeiders. Arbeiders willen hier graag werken, de lonen zijn er hoger dan elders. De eerste drie

vervolg op blz. 14

jaar hoeven dergelijke bedrijven geen belasting te betalen, daarna is er een winstbelasting van zo'n 50 procent. Het gevaar bestaat dat deze bedrijven dan weer gesloten worden, maar vooralsnog zijn ze er en dat is vooral ideologies van belang.

Koopkracht

De economische situatie in Polen is nu enigszins gestabiliseerd. Enerzijds is er sprake van een verbetering van het aanbod van consumptiegoederen, (vooral die waarvan de prijzen relatief flexibel zijn, afhankelijk van vraag en aanbod).

Anderzijds is de levensstandaard aanzienlijk gedaald. In 1982 en '83 was de inflatie resp. 100 en ongeveer 30 procent, terwijl de lonen resp. 40 - 45 en 20 - 22 procent toenamen. In twee jaar een koopkrachtdaling van bijna 70 procent! Het aanbod in de winkels is vergroot, maar minder mensen kunnen de uitgestalde

waren kopen.

De poolse economie is vergaand afhankelijk van de uitkomst van onderhandelingen met westerse bankiers. Afgelopen voorjaar is er een zeer gunstig onderhandelingsresultaat geboekt, het kan de komende jaren waarschijnlijk niet beter zijn. Dit betekent dat er bij een export van zo'n 5 à 5½ miljard dollar per jaar een surplus van 1 miljard dollar gecreëerd moet worden voor rentebetaling (bij een schuld van meer dan 20 miljard dollar is er dan nog nauwelijks van aflossing sprake).

Markt-socialisme?

Het huidige economische systeem is niet meer zoals het voor augustus 1980 was. Het lijkt enigszins op dat in Hongarije in 1968. Een vergaande liberalisatie lijkt Miszei waarschijnlijk, maar niet geheel zeker. In dat verband is van belang dat de Sovjet-Unie een groot deel van de aanvankelijke skepsis tegen economische hervormingen wellicht heeft laten va-

ren. Maar elke verandering blijft door de Sovjet-Unie met argusogen bekeken worden: Polen is immers veel groter en belangrijker dan Hongarije.

Toch zou een stap naar een 'marktsocialisme' een grote vooruitgang zijn. Vermindering van planning is noodzakelijk om werkelijk voor de behoeften van de mensen te kunnen produceren. Strakke planning is in de eerste plaats het beperken van individuele mogelijkheden; elke vermindering van zo'n beperking is een vooruitgang. Op zich ben je er dan uiteraard niet: een verdere ontwikkeling in de richting van arbeiderszelfbestuur of 'staats-holdings' zou dan gewenst zijn, aldus deze hongaarse econoom.

PB

Verder over hervorming in Polen: zie het artikel van Batara Simatupang in Oost Europa Verkenningen, december 1983 en in Rostra nr. 97, zomer 1982.

vervolg van blz. 7

aan de hand van vragen. Hierbij dienen artikels uit vakbladen en dag- en weekbladen als werkmateriaal, zodat de theorie middels praktijksituaties duidelijk wordt gemaakt. Volgens het voorwoord is dit materiaal tegen kostprijs te verkrijgen.

Kritiek

Toch nog enkele woorden van kritiek. Hoewel vergelijkende literatuur mij ontbreekt, en het daarmee ongetwijfeld erger is gesteld, blijft de behandeling van de juridische organisatie ook in dit boek toch voor een niet onbelangrijk deel een opsomming van wetjes, artikelen en uitzonderingen hierop. Natuurlijk kan een juridisch onderwerp zonder een dergelijke opsomming niet behandeld worden. Maar de hoofdzaken van het vennootschapsrecht worden bekend verondersteld. Zou het daarom het boek niet aantrekkelijker maken als uit de

bestaande set bijlagen wat niet-tijdgebonden voorbeelden zouden worden opgenomen? Om dezelfde reden zou het laatste deel, reorganisaties, wat verder uitgediept kunnen worden. Naar alle waarschijnlijkheid is het boek echter niet met die opzet geschreven. Wel als collegeboek. In samenhang met vragen en bijlagen voldoet 'De juridische organisatie van de onderneming' volledig aan die opzet.

Toch vallen de schrijvers helemaal aan het eind uit hun rol. Pag. 169: 'Het bestuur (van de onderneming) is bij wijziging van de organisatie de centrale instantie. Is ze onafhankelijk, dan kan ze de spil zijn van de besluitvorming omtrent reorganisaties. Een bestuur echter dat slechts de spreekbuis is van het kapitaal of in zichzelf is verdeeld, vormt een bedreiging voor de continuïteit van de onderneming'. Dat zou mooi nader uitgewerkt kunnen worden in een artikel in Uw faculteitsblad, heren Boukema en Dorresteyn.

JJ

Rectificatie

Tot onze spijt is het onderschrift bij een van de twee vakgroepsecretaresses als denigrerend opgevat. Dit is nooit de bedoeling geweest. Een excuus aan mevrouw J. Don is op zijn plaats. Hierbij onze excuses. Wij hopen dergelijke fouten in de toekomst te vermijden.

mw. J. Don

'N PAAR STELLINGEN VAN DE MEEST GEPROMOVEERDE DRUKKER

Krips Repro – drukker van de meeste proefschriften in Nederland – stelde een aardig stellingenboekje samen.

U ontvangt het als u uw dissertatie in productie geeft bij Krips Repro.

Bel voor informatie met de afdeling Dissertaties.

Kaapweg 6, 7944 HV Meppel
Postbus 106, 7940 AC Meppel
telefoon 05220-53731

Raadsels

De afgelopen maanden is er hard gewerkt op de economische fakulteit. Er is flink onderzocht en druk onderwezen, waardoor blijkbaar geen tijd overbleef om extra te besturen en te beheren. Dat zou men tenminste kunnen konkluderen uit het aflasten van de laatste fakulteitsraadvergadering, omdat er geen agendapunten beschikbaar waren.

Derhalve geen verslag dit keer, wel een bespreking van het evaluatierapport propedeuseonderwijs 1982/'83, dat is samengesteld door de onderwijsadviseur drs. J.C.H. Oostendorp.

Werkwijze

Al een aantal jaren kent onze fakulteit de propedeuseraad. Deze raad vervult, naast een aantal andere functies, een taak in het tussentijds evalueren van het propedeuseonderwijs. Aangezien op deze fakulteit verleden jaar de TweeFasen Structuur (TFS) is ingevoerd, werd aan de evaluatie van dit jaar extra tijd en zorg besteed, om eventuele knelpunten in een vroegtijdig stadium te kunnen verhelpen.

Allereerst werd uit de propedeuseraad een kleine werkgroep samengesteld, die werd belast met de uitvoering en verslaggeving van de evaluaties.

Vervolgens werd de werkwijze van de werkgroep vastgesteld. De evaluatie werd verdeeld in drie gedeeltes, die korresponderen met de drie trimesters waaruit het jaar is opgebouwd. Opvallend bleek hierbij de terugval in het aantal invullende studenten. Konden in blok I nog 205 vragenlijsten ingezameld worden, in blok II waren dit er nog maar 177, terwijl in blok III het aantal invullers gereduceerd was tot 93.

Ook was jammer dat om reden van de totaal andere organisatie en opbouw van de avondstudie niet aan alle avondstudenten de enquête kon worden voorgelegd.

Studenteninspanning

Voor onze fakulteit is de studielast in de TFS per student genormeerd op 32 uur per week. Omdat er per kollegeweek vier vakken staan geprogrammeerd betekent dit dat een student acht uur aan een vak besteden moet. Tenminste zo hebben de programmamakers zich dit op papier voorgesteld. Maar hoe gaat dit er nu in de werkelijkheid aan toe? Uit de enquête blijkt onder meer het volgende.

- Het aantal studenten dat méér dan acht uur aan een vak besteedt is erg laag.
- In het algemeen loopt de werkelijk bestede tijd aan de voorbereiding van en het bezoek aan de kolleges achter bij de genormeerde studiebelasting. Er wordt dus minder dan acht uur in de week besteed aan een vak. De meesten achten de bestede tijd echter voldoende om bij te blijven.
- Uit de vrije opmerkingen blijkt dat studenten de tijd tussen het einde van de collegeperiode en de tentamenperiode te kort vinden. Ook de tijd tussen de verschillende tentamens zou uitgebreid mogen worden.

Oostendorp konkludeert hieruit dat in de tentamenweken blijkbaar de inspanning wordt geleverd, die in de kollegeweken niet nodig wordt geacht. Zo beoordelen dus de studenten hun eigen inspanning. Hoe scoort het do-

cerend personeel?

Docenteninspanning

Zoals bekend ve rzorgen de docenten in het algemeen het onderwijs op twee manieren. Enerzijds maken ze gebruik van het werkgroepensysteem, anderzijds gebruiken ze hoorkolleges.

De bedoeling van hoorkolleges is om iets actueels of iets interessants, dat aansluit bij de stof, te behandelen. Slaait dit idee aan bij de studenten uit de propedeuse '82/'83? Laat ik me beperken tot het weergeven van de konklusies.

- Hoorkolleges waren soms slecht voorbereid en saai.
- Hoorkolleges waren slecht verstaanbaar, er ontbrak een goede installatie.
- Hoorkolleges vonden plaats in een te kleine zaal.

(Aangezien de hoorkolleges in het nu lopende jaar zijn verschoven naar het Roeterseiland zijn de laatste twee problemen waarschijnlijk al verholpen.)

Gelukkig is er dan tenminste nog het werkgroepensysteem. Bij het systeem van werkgroepen is het de bedoeling dat studenten de stof vooraf bestudeerd hebben. (Uit de cijfers blijkt dat een behoorlijk grote groep dit niet doet.) Omdat de werkgroepen klein (behoor) te zijn, zijn ze uitermate geschikt om over de stof te discussiëren of om opgaven te oefenen. Konklusies uit de enquête laten van dit ideaalbeeld weinig over.

- Er is kritiek op docenten van verschillende vakken bij hun rol als stimulator van de discussie.
- Degroepen (ca. 30 studenten) zijn te groot.
- De werkgroepen zijn verkapte hoorkolleges.

Met uitzondering van de werkkolleges wiskunde, die ook dit jaar goed uit de bus komen, kan gekonkludeerd worden dat ook het werkgroepensysteem niet ideaal funktioneert. Wanneer we onszelf mogen afvragen hoe dit komt komen we al snel in een vicieuze cirkel terecht.

De studenten worden in de werkgroepen vaak slecht gestimuleerd om over de stof te discussiëren en zo over de stof na te denken. Daarom bereiden ze het steeds minder voor. Docenten worden gedwongen verkapte hoorkolleges te geven want de studenten bereiden het toch niet voor en tonen nauwelijks interesse.

Oostendorp doet enkele suggesties om deze cirkel te doorbreken. Allereerst stelt hij dat uit eerder evaluatieonderzoek is gebleken dat er wel degelijk een verband bestaat tussen het *actief* volgen van de kolleges en het tentamenresultaat; uitzonderingen als Keynes en Tinbergen, die kennelijk nooit kolleges volgden, daargelaten.

Wil onze fakulteit dus dat de tentamenresultaten verbeteren en dat het studierendement omhoog gaat dan zal ze ervoor moeten zorgen dat de kolleges beter bezocht, maar vooral beter voorbereid worden. Hiermee wordt bereikt dat de studielast meer evenredig tussen de college- en de tentamenperiode verdeeld wordt dan nu het geval is. Deze betere verdeling van de studielast kan op verschillende manieren bereikt worden.

Getracht kan worden *nuttige* activiteiten in het onderwijs te verwerken. Studenten zou bijvoorbeeld de mogelijkheid geboden kun-

nen worden mini-papers te schrijven. Deze mini-papers zouden beloond moeten worden met studiepunten of beter nog met een gedeeltelijke vrijstelling voor het tentamen.

Tevens moet overwogen worden de stof in kleinere gedeeltes te tentamineren, waarbij bijvoorbeeld halverwege de collegeperiode een tussentoets afgenomen wordt. Studenten die zo'n tussentoets met goed gevolg afleggen krijgen een vrijstelling voor een gedeelte van het uiteindelijke tentamen.

Oostendorp zal het komende jaar onderzoek doen dat zal resulteren in een plan voor het onderwijsbeleid voor de komende jaren. Waarschijnlijk zullen de hier genoemde suggesties dan verder worden uitgewerkt.

Tot hier het algemene verhaal dat uit de evaluatie gehaald kan worden. Hieronder volgen nog enkele specifieke punten die opvalen of van belang zijn.

Referatensysteem

Ook het referatensysteem, dat pas voor de tweede keer draaide, is dit jaar nauwgezet geëvalueerd. Het schrijven van een referaat in de propedeuse dient twee doelen. Ten eerste is het een logische voorbereiding op het schrijven van een skriptie. Moest in het verleden de sprong van spreekbeurt (middelbare school) naar skriptie in één keer genomen worden, door de jaren heen is deze sprong verdeeld in een aantal tussenstappen. De cyclus is nu als volgt: spreekbeurt-referaat-werkstuk-skriptie.

De tweede doelstelling is om studenten actiever met de stof om te laten gaan dan voorheen. Hoe komt -dit wetende- het referaat uit de evaluatie naar voren?

Bijna de helft van de studenten blijkt meer tijd aan het referaat te hebben besteed dan de genormeerde 15 uren, terwijl de reacties enorm uiteenlopen. Vindt de ene student het zonde van de kollegetijd omdat de verhalen slecht zijn waardoor er toch geen discussie ontstaat, de andere student toont niets dan lof voor het referatensysteem, 'omdat je op een positieve manier met je studie bezig kan zijn in plaats van slechts theorie in je kop te stampen'.

Het merendeel van de vrije opmerkingen was trouwens positief er is dus nog toekomst. Wel bleek dat de aanbevolen literatuur bij de referaatonderwerpen in onvoldoende mate verkrijgbaar is in de huisbibliotheken op de vierde verdieping. Ook in het lopende collegejaar is dit weer het geval. Dit moet natuurlijk veranderen. Misschien is het een idee hier centraal, bij de fakulteitsbegroting, geld voor vrij te maken.

Keuzevakken

In het geëvalueerde jaar zijn voor het eerst keuzevakken in de propedeuse verzorgd. In het tweede trimester volgden de studenten drie verplichte vakken en één keuzevak. Dit keuzevak kon worden gekozen uit een lijst van twaalf keuzevakken. Hierbij bleek een groot aantal inschrijvingen op het vak Informatica. Helaas niet zo verwonderlijk in deze tijd.

Al met al een goede evaluatie van het propedeuseonderwijs. Er kunnen duidelijke konklusies getrokken worden die met een beetje goede wil leiden tot verbeteringen in het komende jaar. Het woord is nu aan de vakgroepen.

SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN B.V

**Een ruime keuze op het gebied van:
accountancy, financiering, automatisering, marketing,
organisatie, economie en geografie**

Cornwall, John - 'The conditions for Economic Recovery' a post-Keynesian analysis, M. Robertson 1983, paperb.	f 53,55
Hart, Jeffrey A. - 'The New International Economic Order' Conflict and Cooperation in North-South econ. relations, 1974-1977 MacMillan 1983	f 122,00
Van Meerhaeghe, M.A.G. - 'Handboek van de Economie', Stenfert Kroese 1983	f 87,50
Minford, P. and Peel, D. - 'Rational expectations and the new Macroeconomics', M. Robertson 1983, paperb.	f 42,75
Naar een brede vakbeweging, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, uitg. Konstel 1982	f 27,50
Millward, R. a.o. - 'Public sector Economics', Longman 1983 paperb.	f 48,15
Seers, D. and Oström, K. - 'The crises of the European Regions', MacMillan 1983	f 122,00
Sinclair, P.J.N. - 'The foundations of Macroeconomic and monetary theory', Oxford UP 1983 paperb.	f 53,55
Stoneman, Paul - 'The Economic analysis of technological change', Oxford UP 1983 paperb.	f 48,15
Thurston, Lester C. - 'Dangerous currents: The State of Economics', Oxford UP paperb.	f 32,80
Wallerstein, I. - 'Historical Capitalism', Verso 1983 paperb.	f 23,65
Wassenberg, A. - Dossier RSV, 'schijnbewegingen van de industrieconomie 1945-1980', Stenfert Kroese 1983	f 35,00
van der Wee, H. - 'de gebroken welvaartscirkel, de wereldeconomie 1945-1980', M. Nijhoff 1983	f 65,00
van Wijngaarden, P.J. - 'Rechtvaardige verdeling in de verzorgingsstaat', Vuga 1983	f 39,50

scheltema holkema vermeulen bv

boekverkopers sedert 1853

spui 10 1012 WZ amsterdam holland tel. 020-26 72 12